

O ILLOTE BOEIRO DAS CÍES E A SÚA SORPRENDENTE FAUNA

Por: Estanislao Fernández de la Cigona Núñez
Ex-membro da Xunta Rectora do Parque Natural das Illas Cíes.

INTRODUCCIÓN

Entre as illas máis descoñecidas que constitúen o arquipélago das Cíes, atópase o Boeiro. E este esquecemento derívase directamente da súa propia inaccesibilidade. Seguramente, ata que nós puxemos o pé nel por primeira vez, en 1981, nunca fora visitado por un naturalista.

Tres foron as veces que estivemos no seu cumio e as tres sufrindo graves penalidades para poder alcanzalo, pois deben ser contadas as ocasións nas que non esta enteiramente rodeado de enormes e perigosas rompentes que impiden o acceso ó máis ousado.(Fig. 0)

NOMES DIVERSOS. SITUACIÓN

Nas cartas náuticas, este rochedo no medio do mar, aparece sinalado cos nomes de Boeiro ou

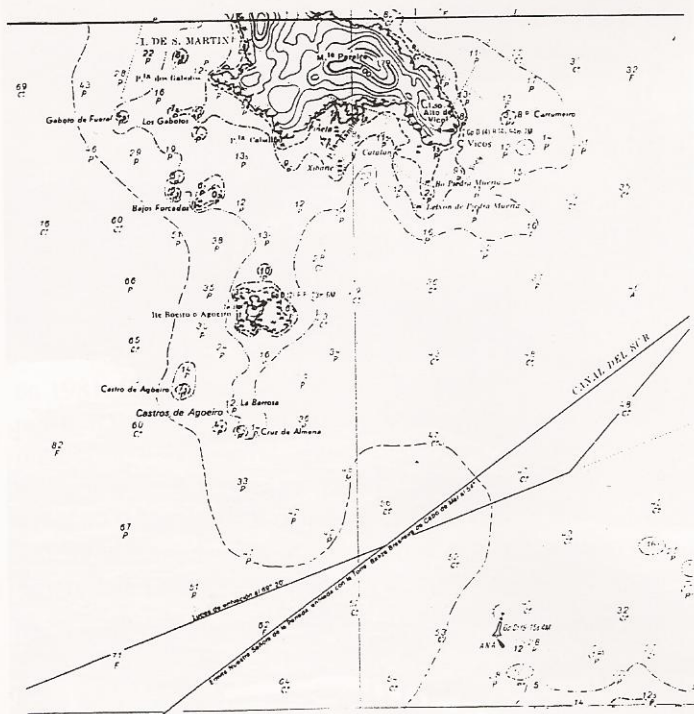

Fig.0- Mapa que sinala a posición do ilote Boeiro nas proximidades da illa do Sur ou de San Martiño (Arquipélago das Cíes)

Agoeiro, aínda que os mariñeiros da ría de Vigo o chaman preferentemente en feminino: Boeira ou Agoeira. Aparece situado por fóra do contorno da illa de San Martiño, a máis meridional das grandes que constitúen o arquipélago das Cíes, pois atópase afastado 0,65 millas (1,2 Km) ó sur verdadeiro de punta Cabaliño, extremo sur-occidental da referida illa. A súa posición xeográfica vén determinada polas coordenadas seguintes:(Fig. 1)

42° 10' 40" N
08° 54' 42" W

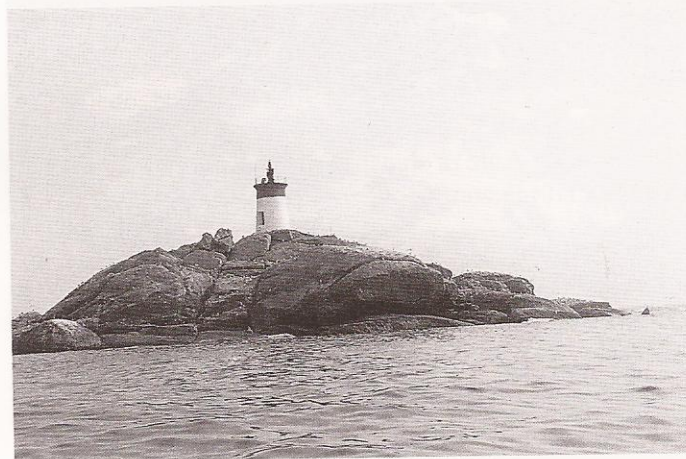

Fig.1- O ilote Boeiro un día de encalmada coa súa torre baliza de axuda á navegación na parte máis alta coñecida pola Freitasosa.

A pesares do amplo canal de máis de 1 km existente entre a illa de San Martiño e o ilote Boeiro, onde se chegan a sondar entre 12 e 13 m de profundidade como mínimo, o paso para os buques mercantes é verdadeiramente dificultoso e temerario e ninguén sen práctico a bordo se atreve a pasalo, pois na súa medianía aparecen os baixos coñecidos polos Forcados, que cobren e descubren segundo as mareas e rompen con forte ondada cando se achan enteiramente mergullados baixo as augas, convertendo os días de temporal nun mar fervente a extensión comprendida entre o Boeiro e a illa principal.

TOPONIMIA POUCO ACERTADA

A palabra Boeiro parece derivar directamente de boi. Un boeiro sería, polo tanto, unha terra de bois, un lugar onde aqueles abundan do mesmo xeito que Centoleira é terra de centolas e Mexiloeira de mexillóns. Estamos referíndonos, loxicamente ó boi crustáceo, que leva o nome científico de *Cancer pagurus* e que semella un cangrexo de bo tamaño. Iso, polo menos, pensabamos nós, pero consultada esta aceptación con Gerardo Sacau Rodríguez, foi sen embargo, da opinión que deriva de "*budetum*" (espadana) e que Agoeiro ven de auga. Sendo, polo tanto, un lugar acuoso, dun xeito parecido a como lameiro procede de lama. É debe ser correcta esta aceptación, aínda que para este caso concreto nada acertada no seu contido porque sendo ben certo que as espadanas nacen nos agoeiros, sobre aquel rochedo, practicamente espido, de vexetación non hai espadana ningunha e auga, polo menos doce, tampouco, como non sexa a que se empoza tralas chuvias por ribas das rochas. (Fig. 2)

Fig.2- Fotografía aérea do illote Boeiro, rodeado de rompentes
(Foto de L. J. Lino Pazos)

CARACTERÍSTICAS

Trátase dun rochedo de pouca extensión, a xeito de pirámide truncada, que presenta unha ampla base pero moi pouca altura, constituído exclusivamente por granito de dúas micas, que soamente permite o asentamento de plantas superiores nos escasos lugares nos que existen uns centímetros de terra, depositada entre as fendas das rochas, nos recunchos abrigados do vento e dos rociños salinos do mar que o rodea. O "*Derrotero de la costa NW. de España*" (Tisner, 1966), cando fala del, asegura rotundamente que: "*cuando reinan mares gruesas, las rompientes cubren el islote*", cousa que debe acontecer en máis dunha ocasión durante

os crus invernos nos que se desatan os fortes temporais do sudoeste que azoutan esta parte das illas atlánticas que fan de dique ás ondas oceánicas.

O ILLOTE UN RISCO NA RECALADA DE VIGO

Pola súa situación, no extremo noroccidental da bocana da ría de Vigo e polo afastamento da illa do Sur, o Boeiro e os baixos que o rodean constitúen un serio risco para a navegación, por esta causa e para evitaren no posible lamentables accidentes colocouse sobre a parte máis alta que levanta ata 21 m sobre a superficie do mar, coñecida pola Freitas, unha torre ou baliza que ten a figura dun tronco de cono de 6,5 m de altura, pintada en branco e cun collar vermello na parte superior que aparece provista dunha luz desta mesma cor, así como dunha pantalla reflectora de radar para sinala-la súa situación ós moitos barcos que entran na ría viguesa ou pasan fronte a el nas súas viaxes arredor da península Ibérica. (Fig. 3)

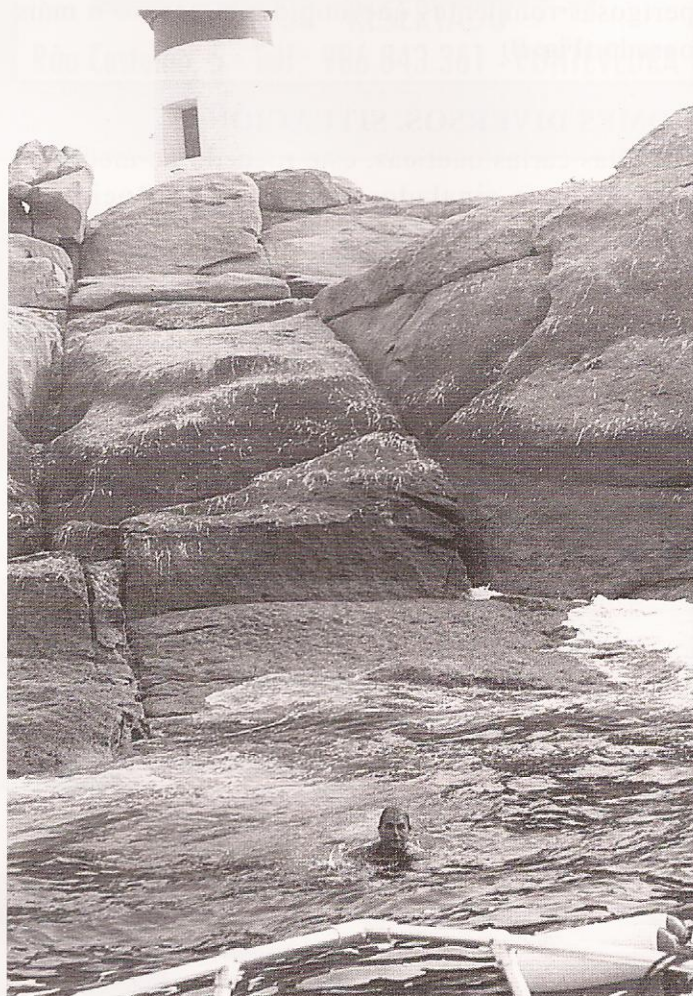

Fig.3- Soamente hai unha forma de entrar ou saír do Boeiro: a nado. O autor abandona a illa na visita que lle fixo en data 15 de xuño de 1989, cando atopou restos dun ovo de paíño europeo.

ACCIDENTES E MORTES

Antes, estamos falando de hai medio século, o Boeiro carecía destes adiantos técnicos, polo que sempre se lle considerou como un verdadeiro risco para a navegación. Aínda era eu un rapaz ben novo, pero sen embargo lembro subir ó monte do Castro de Vigo co meu pai levando na man uns prismáticos para poder albiscar como se apiñaban no máis alto da Freitas ata 35 mariñeiros do pesqueiro Tito. O accidente ocorrera o 27 de decembro de 1949, sobre as 6 da mañá ó quedar o barco sen goberno a causa de enreda-la hélice co aparello de pesca e ser lanzada a embarcación contra o rochedo, como ben recolle o escritor Lino Pazos (2001) no seu coidado libro: "*Naufragios en las Rías Baixas*". Os superviventes permaneceron naquel lugar durante varios días, ante a imposibilidade de ser rescatados debido ás fortes ondas que impedían a súa aproximación. Aquele desgraciado accidente rematou, contra todo pronóstico, con dúas vítimas tan só, cando debido ás adversas circunstancias pola que pasaron os náufragos na cidade olívica esperábase unha auténtica catástrofe. (Fig. 4)

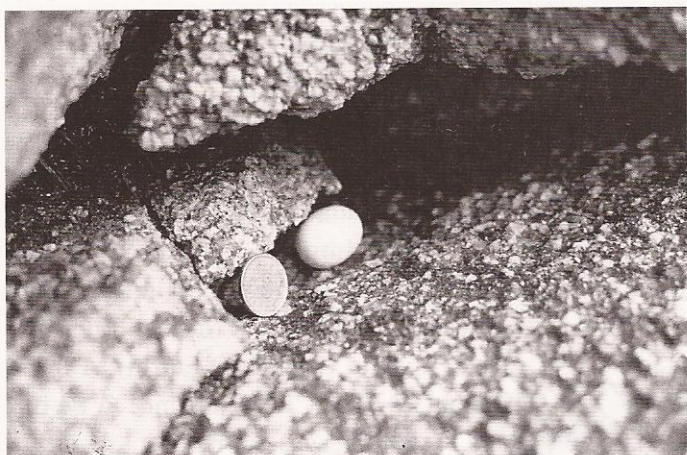

Fig.4- Ovo de paíño europeo fotografado no illote Vilán de Terra polo autor.

AS MIÑAS VISITAS Ó ROCHEDO

A primeira vez que desembarquei no illote Boeiro foi en 1981. Daquela excursión non lembro absolutamente nada por non recoller por escrito as miñas impresións. Oito anos máis tarde volvínovamente o 15 de xuño de 1989. O barco do meu irmán acercoume ó illote, pero deixoume aboindo a uns 50 m do mesmo, debido ós moitos baixos que o rodean por todas partes, polo que tiven que acadalo a nado como puiden. Fun só, sen que ninguén dos que ían na embarcación

se atrevese a acompañarme, pois había que nadar entre rompentes que realmente asustaban. Daquela curta estancia, confirmamos a total ausencia de lagartillas *Podarcis sp.* e leiróns *Ratus sp.* tan comúns noutras illas que conforman o arquipélago das Cíes. Tampouco criaba daquela a gaivota patiamarela *Larus cachinnans*, nin fomos quen de atopar aniñando calquera outra ave terrestre ou mariña. Sen embargo, naquela visita rápida que lle fixemos, atopámo-los restos dun ovo, de tamaño mediano e de cor branca, tras unhas matas, nunha pequena cavidade e sen niño ningún que o amparase e que adxudicamos á máis pequena das nosas aves mariñas: o paíño europeo *Hydrobates pelagicus* (Fernández de la Cigüña, 1991). Este achado era o primeiro para Galicia, pois ata ese momento ninguén en ningunha parte do noso territorio tiña dado cos paíños criando e nin sequera sospeitaban que tal cousa puidese acontecer. Este achado levantou moitísima polémica, pois poucos por non dicir ninguén acreditou na nosa palabra cando nun congreso de ornitoxía celebrado na Universidade de Santiago expuxemos publicamente a nosa opinión. (Fig. 5)

As cousas quedaron, pois, como estaban, ata que o 9 de agosto de 1992 fun outra vez ó illote. Esta vez, sen embargo, non ía só. Acompañoume na aventura un xove que por aquel tempo viña comigo ó campo no seu afán por aprender. O meu irmán aproximou a embarcación todo o que puido, deixándonos como a vez anterior aboindo a uns 50 ou 60 m do rochedo. Nadando entre rompentes, xogándonos o tipo e arriscando no abordaxe, xa que non resulta doado asirse das pedras, por esbarrar moitísimo debido ás algas que as cobren, conseguimos, non sen apuros, poñermos enriba, case sen

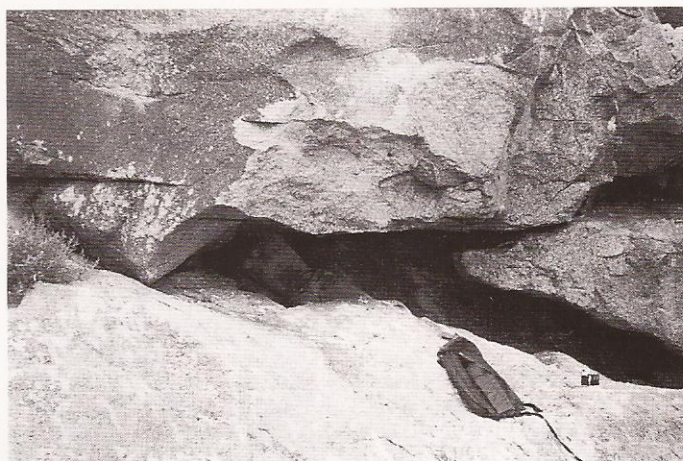
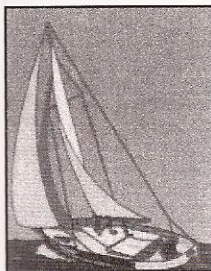

Fig.5- Atopamos unha furna por debaixo do faro na que tivemos que entrar reptando.

Mesón
MIRO

ESPECIALIDAD EN CALDEIRADAS
Y MARISCOS DE LA RÍA

Calle LA MARINA, s/n.
Teléf. 986 723 511 - PORTONOVO (Pontevedra)

querer e ós rebolos, empuxados pola ondata e mazados polos golpes. Esta segunda visita soamente tiña para min un obxectivo: confirmar ou denega-la presenza do paíño europeo como ave nidificante no illote Boeiro. Esta vez fomos ben fornecidos con lanternas e cámaras fotográficas. Estabamos seguros de que se criaban na illa daríamos con eles e conseguiríamos unha proba irrefutable da súa presenza en Galicia, de xeito que ninguén puidese atribuír aquela cita á fantasía dun ornitólogo demasiado imaxinativo.

A PRIMEIRA COLONIA, CRONOLOXICAMENTE FALANDO, DA NOSA TERRA (Fig. 6)

O illote Boeiro é realmente pequeno. O alto da Freitosa que mantén sobre o seu lombo a baliza que axuda ós navegantes na súa recalada á ría de Vigo, albergaba xa uns poucos niños de gaivota patiamarela cando desembarcamos pola terceira vez, pero os paíños que tanto nos interesaban non estaban á vista por ningures. Buscamos por todas partes ata dar cunha cova que se desliza por debaixo do pequeno faro. Era moi baixa, tanto que había que entrar reptando, coa barriga pegada ó chan e coas costas rascando no teito. As lanternas iluminaron aquelas tebras nunca ata ese momento quebrantadas por luz ningunha e descubriron, nas profundidades máis absolutas, ata oito niños de paíño europeo. Nun había un

Fig.6- Adulto de paíño europeo.

Fig.7- Poliño de paíño europeo pertencente a colonia atopada polo autor na Insua Maior dos Aguillóns de cabo Ortegal (Ortigueira-A Coruña).

poliño pequeno, en 6 un ovo en cada un e en outro un adulto chocando. Por fin o noso ego de naturalista quedou enteiramente satisfeito. Era a primeira das dez colonias que despois descubriríamos nos illotes máis inaccesibles do noso litoral e para chegar a esta conclusión, visitamos tódalas illas dende o Miño ata o Eo ó longo dos últimos anos: grandes e pequenas, habitadas e desertas, accesibles e inaccesibles, e lembrámonos das colonias que descubrimos en: Falcoeiro (Ribeira); Vilán de Terra (Camariñas); O Centolo (Fistera); A Marola (Oleiros); Gabeiras, Herbosa e Cabalo Grande (O Ferrol); A Insua Maior dos Aguillóns (Ortegal) e por último: O Pé das Farallóns de San Ciprián (Cervo), xa na costa de Lugo. Se antes que nós nunca deran con elas, tampouco, despois de nós ninguén foi capaz de aportar nin unha máis das localidade que fomos descubrindo a partires desta primeira cita do illote Boeiro das Cíes. (Fig. 7)

Antes de marchar do Boeiro, sinalamos cada un dos niños aproveitando pequenas madeiriñas arroxadas pola mar e nunha táboa de maior tamaño cun dos cravos que levaba adheridos, deixamos marcadas unhas poucas palabras para quen viñese tras nosos pasos:

Hemicar, S.L.

Pintura al horno
Bancada de Carrocería

TALLERES

HEMICAR, S.L.

CHAPA - PINTURA - MECÁNICA

Avda. Médico Ballina, 5
LÉREZ -PONTEVEDRA

Teléf.: 986 870 045
Móvil: 689 300 438
Particular: 986 852 525

"COLONIA DE PAÍÑOS EN ESTUDIO. ¡RESPECTÁDEA!"

E. FERNÁNDEZ DE LA CIGOÑA X. MORALES
9-8-1992"

e as nosas sinaturas ó pé, para que nunca máis dubidaran da nosa palabra. E alí ficou, agachada como estaba na escuridade silandeira daquela cova mariña.

AS Estrañas Particularidades desta Ave Peláxica

O paíño europeo é a máis pequena das nosas aves mariñas, pois acada practicamente o tamaño dun gorrión. Non pousa nunca en terra senón é para aniñar. En consecuencia, as súas patas debilitadas non sosteñen o animal erguido e se dobran polos xeonllos de xeito que se apoian nos tarsos para andar torpemente. A súa vida enteira transcorre afastada da costa, na alta mar, alimentándose de plancto e graxa de peixes (de aí o nome de chuchagraxa que lle dan algúns mariñeiros). Poñen un só ovo, sobre unha repisa, agachado nunha cova, sen niño que o protexa. Incuban ambos pais arredor dos 40 días e espaciando as cebas cada vez máis chega un momento que abandonan ó fillo. Este, desesperado ante a fame, sae do seu

burato e se lanza a voar sobre un mar que nunca na escuridade da súa gruta puido sequera imaxinar. E sorprendentemente conseguen, algúns, sobrevivir. Non temen ó home, porque poucas veces se atopan ó longa da súa vida con el, de xeito que non escapan ante a nosa presenza. Puidemos comprobar como cando se achán chocando se lles pode retirar a posta para medila sen que se movan para nada do seu lugar.

UNHA FELICITACIÓN QUE NUNCA CHEGOU

Posiblemente, este achado que estamos a contar foi o acontecemento faunístico máis importante dos últimos anos ocorrido no Parque Natural das Illas Cíes, hoxe integrado no grande Parque Nacional das Illas Atlánticas, sendo a pequena colonia do Boeiro a única existente naquel territorio que hoxe abarca os arquipélagos de Cíes, Ons, Sálvora e Cortegada, pero a pesaren desta transcendencia aínda estamos a esperar, por exemplo, unha felicitación, escrita ou verbal, tanto daría, do Presidente da Xunta Rectora do Parque Natural das illas Cíes por esta aportación que fixo un ex-membro da mesma Xunta Rectora á avifauna mariña daquel territorio. Hai que lembrar que a declaración, primeiro de Parque Natural e logo de Parque Nacional foi debido, entre outras cousas, ás importantes colonias de diferentes aves mariñas que crían naquelas illas, pero polo que se ve, rematou o presidente o seu mandato en 2002 sen

ter tempo para enviala dende que a descubrimos en 1992 (tivo dez anos para pensalo). Tamén é certo que a estas alturas da vida xa nada nos sorprende e temos coñecemento sobrado de que a envexa, que a ninguén beneficia, sempre foi o pecado capital dos galegos e entre os que se dedican á ornitología parece que este defecto da condición humana está en grande maneira exacerbado.

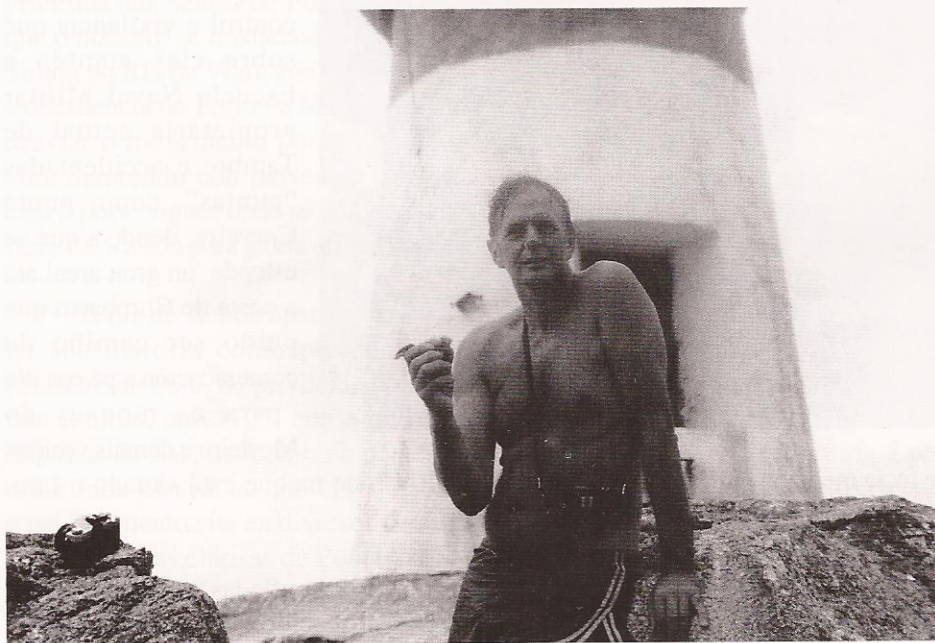

Fig.8- O autor sostén na man dereita o poliño de paíño europeo que atopou na colonia do illote Boeiro o día 9 de Agosto de 1992.

BIBLIOGRAFÍA CITADA EXCLUSIVAMENTE NO TEXTO

- * Fernández de la Cigoña Núñez, E. 1991. Cíes y Ons: la ruta de las islas. Edita: Asociación Galega para a Cultura e a Ecoloxía (AGCE). 199 pp. Vigo.
- * Fernández de la Cigoña Núñez, E. 1993. Tralos paíños da terra galega. Edita: Asociación Galega para a Cultura e a Ecoloxía (AGCE). 144 pp. Vigo.
- * Pazos, L. J. 2001. Naufragios en las Rías Baixas. Edición do autor. 251 pp. Pontevedra.
- * Tisner Fernández, B. 1966. Derrotero de la costa NW. de España desde la Estaca de Bares al río Miño. Instituto Hidrográfico de la Marina. 389 pp. Cádiz.

PANADERÍA - PASTELERÍA
AMADOR

LA GRAÑA
(Ctra. Bueu - Cangas)
Teléf.: 986 321 118
Despacho en Montero
Ríos, 101.
Teléf.: 986 323 120
Bueu